

Julia Grabowska

lic., Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

„Nic o was bez nas”.
John Pomfret, *Pozdrowienia
z Warszawy. Polski wywiad, CIA
i wyjątkowy sojusz*,
tłum. Łukasz Müller

[Znak Literanova, Kraków 2022, 352 ss.]

Wprowadzenie

Okres transformacji systemowej i poprzedzające go lata komunizmu cieszą się dużym zainteresowaniem w środowisku badaczy polskich służb specjalnych. Temat obu okresów jest często podejmowany w literaturze popularnonaukowej czy sensacyjnej. Ze względu na specyficzny charakter i wiążący się z tym bagaż doświadczeń problematyka ta budzi wśród Polaków wiele, często skrajnych, emocji. Pełne zbadanie oraz zrozumienie tych okresów jest dużym wyzwaniem, dlatego też spojrzenie osoby niejako „z zewnątrz” – jak to jest w przypadku Johna Pomfreta – stanowi ciekawe urozmaicenie.

Opisywana przez autora omawianej książki współpraca wywiadowcza (w tym wypadku Polski ze Stanami Zjednoczonymi) jest jednym z przykładowych aspektów w obszarze studiów wywiadowczych (*intelligence studies*). Autor podjął się opisanie procesu kształtowania się owej kooperacji, kładąc nacisk na znaczący, jego zdaniem, wpływ Centralnej Agencji Wywiadowczej (*Central Intelligence Agency*, CIA)

na transformację polskiego wywiadu po upadku komunizmu oraz drogę Polski do NATO. Opisał też stan tej relacji w okresie zimnej wojny, a także wzbogacił opis o konkretne przykłady wspólnych operacji po upadku Związku Radzieckiego.

Książka posiada cztery części podzielone na rozdziały, przez co treść jest przejrzysta. Pierwszą część autor poświęca rysowi historycznemu. W głównej mierze przedstawia w nim wydarzenia z okresu zimnej wojny zarówno z perspektywy amerykańskiego, jak i polskiego wywiadu. W drugiej części autor pochyla się nad budowaniem tytułowego sojuszu, przeplatając równocześnie wątki upadku komunizmu i transformacji systemowej w Polsce oraz związanych z tym zmian w polskich strukturach wywiadowczych (m.in. powołanie Urzędu Ochrony Państwa, UOP). Trzecia część zawiera katalog wspólnych operacji polskiego i amerykańskiego wywiadu. Przedstawia także drogę Polski do NATO i kilka innych wydarzeń z lat 90. XX w. oraz początku XXI w. W ostatniej, czwartej części autor opisuje natomiast najnowsze aspekty polsko-amerykańskich stosunków wywiadowczych i przedstawia swoje wnioski oraz rekomendacje.

Tematy obrane przez Pomfreta, wbrew pozorom, są częstymi wyborami w polskiej literaturze, mimo tego autor ogranicza się jedynie do kilku odwołań bibliograficznych. Większość przypisów bowiem dotyczy przeprowadzonych przez niego wywiadów i źródeł archiwalnych. Są to wartościowe materiały, jednak podejmując tematykę opisywaną już wcześniej przez innych, warto byłoby się na nią powołać lub chociaż dokonać jej przeglądu (tym bardziej że autor korzystał z polskojęzycznych materiałów, tak że bariera językowa nie wydaje się tutaj przeszkodą). Warto jednak zaznaczyć, że pojawiły się prace m.in. takich autorów jak Antoni Dudek¹, Tomasz Awłasewicz², Artur Gruszcak³, Andrzej Paczkowski⁴, Piotr Pytlakowski⁵, Tomasz Kozłowski⁶ czy chociażby wywiad rzeka, z byłym szefem UOP-u, Krzysztofem Kozłowskim⁷. Dodatkowo Pomfret skorzystał także z autobiografii – jednego z opisywanych funkcjonariuszy – Mariana Zacharskiego⁸.

¹ Vide A. Dudek, *Od Mazowieckiego do Suchockiej. Pierwsze rządy w wolnej Polsce*, Kraków 2019.

² Vide T. Awłasewicz, *Łowcy Szpiegów. Polskie służby kontra CIA, Czerwone i Czarne*, Warszawa 2018.

³ Vide A. Gruszcak, *The Polish Intelligence Services*, [w:] *Geheimdienste in Europa Transformation, Kooperation und Kontrolle*, Hrsg. T. Jäger, A. Daun, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Weisbaden 2009, s. 126–151.

⁴ Vide A. Paczkowski, *Civilian Intelligence in Communist Poland, 1945–1989. An Attempt at a General Outline*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Collegium Civitas, Warszawa [niepubl.].

⁵ Vide P. Pytlakowski, *Szkoła szpiegów. Kim byli absolwenci Starych Kiejkut?*, Czerwone i Czarne, Warszawa 2011.

⁶ Vide T. Kozłowski, *Odbudowa relacji polsko-izraelskich i operacja „Most”*, „Studia Polityczne” 2015, nr 40, s. 35–53. Pomfret powołał się także na niepublikowany artykuł tego autora.

⁷ Vide K. Kozłowski, M. Komar, *Historia z konsekwencjami*, Świat Książki, Warszawa 2009.

⁸ Vide M. Zacharski, *Nazywam się Zacharski. Marian Zacharski. Wbrew regułom*, Zysk i S-ka, Poznań 2009.

Jako przykłady pominiętych przez autora pozycji można przywołać natomiast monografie autorstwa Pawła Kowala⁹, Przemysława Gasztolda¹⁰ czy wspomnianych wyżej Tomasza Awłasewicza¹¹ i Antoniego Dudka¹². Należy także przypomnieć o licznych wywiadach rzekach i reportażach z byłymi funkcjonariuszami służb specjalnych autorstwa chociażby Grzegorza Chlasty¹³, Łukasza Maziewskiego¹⁴, Roberta Zielińskiego¹⁵ czy Michała Majewskiego i Pawła Reszki¹⁶, a także wielu innych materiałów¹⁷. Warto także zwrócić uwagę na liczne filmy i seriale dokumentalne w tym obszarze tematycznym¹⁸, zatem potencjał źródłowy tematyki wybranej przez Pomfreta nie został w całości wykorzystany. Co prawda, autor zebrał wiele wątków w jedno miejsce (co ma swoje plusy), jednak odnosi się przez to czasem wrażenie powierzchowności, bowiem wiele aspektów zostało już wcześniej opisanych w literaturze, w dodatku wnikliwiej¹⁹. *Pozdrowienia z Warszawy* natomiast to katalog zawierający skróconą wersję tych wątków.

Perspektywa i strategia

Na pochwałę zasługuje natomiast proces przygotowawczy książki i wykorzystanie przez autora licznych źródeł (w postaci wywiadów/rozmów z byłymi funkcjonariuszami zarówno ze strony polskiej, jak i amerykańskiej). Na podstawie przypisów można wysnuć wniosek, że Pomfret przeprowadzał rozmowy do *Pozdrowień z Warszawy*

⁹ Vide P. Kowal, *Koniec systemu władzy: polityka ekipy gen. Wojciecha Jaruzelskiego w latach 1986–1989*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2012.

¹⁰ Vide P. Gasztold-Seń, *Zabójcze układy. Służby PRL i międzynarodowy terroryzm*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017.

¹¹ Vide T. Awłasewicz, *Niewidzialni. Największa tajemnica służb specjalnych PRL*, Agora, Warszawa 2021

¹² Vide A. Dudek, *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*, Arcana, Kraków 2004.

¹³ Vide G. Chlasta, *Czterech: Brochwicz, Miodowicz, Niemczyk, Sienkiewicz*, Czarna Owca, Warszawa 2014.

¹⁴ Vide G. Małecki, Ł. Maziewski, *W cieniu. Kulisy wywiadu III RP*, Bellona, Warszawa 2021.

¹⁵ Vide R. Zieliński, *Ścigani. Jak „dobra zmiana” niszczyła polskie służby specjalne*, Znak Horyzont, Kraków 2020.

¹⁶ Vide M. Majewski, P. Reszka, *Zawód: szpieg. Rozmowy z Aleksandrem Makowskim*, Czarna Owca, Warszawa 2014

¹⁷ Za przykład posłużyć może raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka na temat, wspomnianego przez Pomfreta, wątku tajnych więzień w Polsce. Vide Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Tajne więzienia, tajne postępowanie, jawna (nie)odpowiedzialność – czego nadal nie wiemy o więzieniach CIA w Polsce?*, Warszawa 2020.

¹⁸ Vide M. Berry, J. Spindler, M. Bures (reż.), *Arsenał Szpiega*, 2021; S. Spielberg (reż.), *Most Szpiegów*, 2015.

¹⁹ Aby nie być gołosłownym, można przywołać przykład rozdziału traktującego o drodze Polski do NATO czy choćby o transformacji systemowej w Polsce. Szerzej na ten temat w dalszej części niniejszej recenzji.

przez około pięć lat, między 2016 a 2021 rokiem (pojawia się nawet pojedynczy wywiad z 2009 roku). Jest to olbrzymia wartość dodana, jednak należy także pamiętać o ryzyku, jakie to ze sobą niesie. Po pierwsze, relacje osób są zawsze subiektywnym obrazem rzeczywistości, dlatego warto je zestawiać z obecną wiedzą w danym temacie. Po drugie, podczas opisywania rozmów łatwo o – z jednej strony – przyjęcie narracji rozmówcy lub – odwrotnie – złą interpretację jego słów. Dodatkowo podczas prowadzenia badań na konkretnej grupie (w tym wypadku na środowisku służb wywiadowczych) warto zestawić tę jedną konkretną perspektywę z innymi (zauważać to, co znajduje się także poza daną grupą) w celu uniknięcia tunelowego schematu myślenia na rzecz szerszego postrzegania opisywanej problematyki. Perspektywa praktyków może wnieść wiele do treści, jeśli zachowa się przy tym krytyczne podejście.

W przypadku służb wywiadowczych te problemy stają się szczególnie widoczne, zważywszy na specyficzny charakter tych organów (polityka tajności, elitaryzm, odpowiedzialność za bezpieczeństwo państwa). To sprawia, że wszelkie rozmowy z nimi mają często osobliwy przebieg. Informacje, którymi się dzielą, są odpowiednio przesiane. Odpowiedzi na pytania przybierają wymijającą formę. Funkcjonariuszom zdarza się także pielęgnować nazbyt elitarny (czasem wręcz stereotypowy) wizerunek ich służby²⁰. Zauważalne jest również powtarzanie podobnych kwestii przez daną osobę w różnych wywiadach. Dodatkowo w pracy można spotkać pewne anegdoty znane już z literatury²¹.

W *Pozdrowieniach z Warszawy* często widoczne jest dodatkowo podejście ograniczone do ukazywania wyłącznie perspektywy funkcjonariuszy wywiadu w danych sprawach. Można nazwać to mianem „służbocentryzmu”. O ile jest to zrozumiałe, zważywszy na fakt, iż autor postanowił ukazać „najnowszą historię Polski pokazaną przez pryzmat losów najsłynniejszych agentów wywiadu”²², o tyle warto pamiętać, że funkcjonowali oni w konkretnej przestrzeni i w konkretnym czasie. W książce zabrakło przyłożenia większej wagi do całego otoczenia, do umocowania służb wywiadowczych w rzeczywistości społecznej, gospodarczej i politycznej (było tego za mało). Czytelnik może przez to odnieść mylne wrażenie, że to w głównej mierze służby

²⁰ Przykłady tego typu wypowiedzi można znaleźć w tekście nt. lustracji w Polsce autorstwa Mariusza Jędrzejko, Wiesława Bożejewicza z 2008 roku. *Vide eadem, Funkcjonariusze służb specjalnych – beneficjenci systemu czy ofiary lustracji?*, [w:] *Naznaczeni i napiętnowani. O wykluczeniu politycznym*, red. M. Jarosz, Oficyna Naukowa – Instytut Studiów Politycznych PAN Warszawa 2008.

²¹ Za przykład posłużyć może krótka historia na temat spotkania Włodzimierza Sokołowskiego z nową funkcjonariuszką wywiadu (nowym kierownikiem sekcji) w biurze. Obecna jest ona zarówno u Pomfreta jak i np. w: A. Czupryn, D. Kowalska, *Ostatni samuraj. Rozmowy o generale Petelickim*, Czarna Owca, Warszawa 2013, s. 138; J. Syrnyk, R. Klementowski, K. Mikołajczak, *Aparat bezpieczeństwa w perspektywie antropologii organizacji i antropologii władzy*, Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział we Wrocławiu, Wrocław–Warszawa 2020, s. 137.

²² Opis pochodzący od wydawcy *Pozdrowień z Warszawy*.

wywiadowcze rządziły tymi procesami. Można dojść do wniosku, że gdyby nie zakulisowe działania przebojowych, odważnych i sprytnych funkcjonariuszy, to ani transformacji, ani Polski w NATO by nie było. Nie umniejszając oczywiście ich roli w kształtowaniu dzisiejszej rzeczywistości, tego typu narracja może prowadzić do zbyt dużego uproszczenia mechanizmów, które wtedy występowały. Dobrze byłoby, gdyby autor to zaznaczył i przykładowo odesłał czytelnika w przypisach do odpowiedniej literatury. Zarówno na przebieg zimnej wojny, jak i transformację systemową w Polsce czy chociażby jej drogę do NATO wpływ miało wiele znaczących czynników. Działania wywiadowcze były oczywiście jednym z nich, jednak nie sposób określić ich (jak i żadnego innego czynnika) mianem najważniejszego. Dopiero ich synteza kreowała rzeczywistość. Autor podejmował niekiedy próby szerszego opisu zdarzeń, jednak zbyt rzadko i niewyczerpująco.

Kolejna kwestia dotyczy sposobu przedstawiania problemów w książce. Autor decyduje się na opis skupiony na danej kwestii, umniejszając tym samym znaczenie innych (np. co się dzieje w polskich czy amerykańskich służbach poza operacją „Jedność”). Służby wywiadowcze bardzo rzadko prowadzą operacje wyłącznie na jednym kierunku działań, zwłaszcza gdy za przykład weźmie się służby państwa o globalnych interesach, jakim są Stany Zjednoczone. Zainteresowanie USA nie ograniczało się tylko do Polski, ale dotyczyło innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej, a także m.in. regionu Bliskiego Wschodu, Kaukazu, Bałkanów czy Ameryki Środkowej²³. Pomfret przedstawia działania CIA w Polsce, jakby to był co najmniej główny lub nawet jedyny kierunek operacyjny.

Kolejna sprawa dotyczy opisów działań wywiadowczych. Czytając książkę Pomfreta, można odnieść wrażenie, że struktura, umocowanie prawne czy polityka państwa nie mają większego wpływu na funkcjonowanie służb wywiadowczych. Zostały one przedstawione bardziej jako „samowystarczalne byty” niż jako element systemu bezpieczeństwa narodowego państwa (czym w rzeczywistości są). Wywiad przedstawiony jest przez pryzmat jego charyzmatycznych funkcjonariuszy, co jest z jednej strony dobre, ponieważ to ludzie tworzą służby i od nich zależy ich kształt. Jednak z drugiej strony, od książki mającej zbudować jak najwierniejszy obraz świata, można wymagać, aby lepiej ukazała złożoność problematyki wywiadowczej (wielkość procedur, biurokracja, wewnętrzna hierarchia itd.). Zasada „im prościej, tym lepiej” ma swoje zastosowanie, ale należy uważać przy tym, żeby zbyt nie uprościć rzeczywistości. Sztuką jest w łatwy sposób objaśnić czytelnikowi niełatwe kwestie.

Następną cechą widoczną w pracy Pomfreta jest jego nastawienie do służb wywiadowczych (zwłaszcza amerykańskich) i wynikająca z tego gloryfikacja tych instytucji, a dalej całego państwa. CIA – czy szerzej całe państwo amerykańskie – kreowane jest na „bohatera/wyzwolicieľa”, który pomaga Polakom wyrwać się spod „rosyjskiej

²³ *Vide* P. Pacuła, *Główne kierunki polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Cele strategiczne, narzędzia ich realizacji*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2007, nr 5–6, vol. III–IV, s. 41–43.

kurateli”. Co więcej, Amerykanie kształtują następnie sferę polityczną i społeczną Polaków. Przykładów takiego opisu można szukać chociażby w fragmencie traktującym o transformacji systemowej w Polsce. Autor przedstawia USA jako kreatora tego procesu. Pomfret wspomina także o roli funkcjonariuszy Departamentu I MSW. Mało natomiast uwagi poświęca polskiej opozycji. Podobnie sprawa wygląda w przypadku opisu drogi Polski do NATO.

Następnym aspektem wartym uwagi jest wręcz mistyczna, „nierozzerwalna więź” łącząca Stany Zjednoczone i Polskę. „Amerykanie po prostu nie umieli sobie wyobrazić Polski jako nieprzyjaciela. Polacy byli obiektem żartów, ale nigdy wrogami”²⁴. W książce można znaleźć sporo fragmentów opisujących tę niewytłumaczalną i nierozzerwalną przyjaźń. Autor pisze również:

Polscy oficerowie nie bez powodu byli otwarci na współpracę ze Stanami Zjednoczonymi. Coś nieuchwytnego przyciągało Amerykanów i Polaków do siebie. Jakieś naturalne koleżeństwo i łatwość wzajemnego zrozumienia łączyły obie kultury. Dla Polaków „Ameryka” była magicznym słowem i magicznym światem²⁵.

Na poparcie swojej tezy Pomfret przywołuje przykład kupna polskiej broni przez CIA w latach 80. czy zakulisowych rozmów, świadczących o wzajemnym wspieraniu się dwóch państw (pomimo stania po dwóch przeciwnych stronach żelaznej kurtyny). Wydaje się jednak, że są to przykłady zwyczajnej współpracy wywiadowczej wynikającej z konkretnej sytuacji na świecie, a nie wyjątkowej przyjaźni. Okres zimnej wojny służył z walki wywiadowczej między USA a ZSRR. Amerykanie szukali kontaktów praktycznie na całym obszarze Układu Warszawskiego (np. w Czechosłowacji czy NRD²⁶). Co więcej, kontaktów szukano także bezpośrednio wśród funkcjonariuszy KGB. Przykładem na to mogą być Oleg Pieńkowski, Ryszard Kulkliński, Wasilij Mitrochin czy Oleg Gordijewski²⁷. Sam autor opisuje zresztą tę zimnowojenną „walkę szpiegowską” już na początku książki. Zatem tego typu relacja z Polakami jest wyznacznikiem osobliwych czasów, trudniej znaleźć tu natomiast poparcie dla tezy o „czymś nieuchwytnym”, łączącym oba narody. Co więcej, Pomfret ukazuje również sceptyczne podejście wielu polityków amerykańskich do chociażby rozszerzenia NATO o Polskę, zaprzeczając tym samym idei wielkiej przyjaźni.

Można natomiast uznać, że opisywana przez Pomfreta więź jest jedynie konstruktem myślowym obecnym w świadomości Polaków i Amerykanów. Jednak i tu warto byłoby powołać się lub przeprowadzić badania świadczące o poprawności

²⁴ J. Pomfret, *op. cit.* s. 18.

²⁵ *Ibidem*, s. 44.

²⁶ *Vide* M. Berry, J. Spindler, M. Bures (reż.), *op. cit.*

²⁷ *Vide* D. Golik, *Kto wygrał „zimną wojnę szpiegową” – ZSRR czy USA? Wywiad z Władysławem Bulhakiem*, Forsal, 23.08.2018, <https://forsal.pl/artykuly/1228935,kto-wygral-zimna-wojne-szpiegow-zsrr-czy-usa-wywiad-z-wladyslawem-bulhakiem.html> [dostęp: 22.09.2022].

tego założenia²⁸. Z korzyścią dla książki byłoby przedstawienie przez autora głębszej analizy i przyczyn takiego myślenia (póki co pozostaje wrażenie lekkiej gołosłowności). Należy jednak wspomnieć, że autor, pisząc tekst publicystyczny, nie miał oczywiście takiego obowiązku. Niemniej jednak tego typu rozwiązanie mogłoby wzmocnić jego argumentację. Rzeczowe opisanie kształtowania się tytułowego sojuszu i relacje funkcjonariuszy z tych wydarzeń (w tym ich emocje i przeżycia) w zupełności wystarczą. Zabiegi (czasem nawet nieświadome) mające nadać odpowiedni ton narracji, wpłynąć niejako na emocje czytelnika, budując tym samym zniekształcony obraz rzeczywistości, są, zdaniem autorki niniejszej recenzji, tutaj zbędne.

Człowiek jako kreator wydarzeń

Można mówić o wyrachowaniu polityki, o braku empatii, rozpatrywaniu wszystkiego w kategoriach zysku i straty czy strategii. Jednak rzeczywistość pisze scenariusze, które pokazują, że wiele dzieje się z powodów osobistych, nie tylko materialnych. Dużą rolę odgrywają także osobiste sympatie, relacje nieformalne czy emocje i przeżycia. Badanie historii przez pryzmat osób ją przeżywających doskonale to pokazuje, dlatego też – mimo wszystko – dużym plusem *Pozdowień z Warszawy*, jak i każdej innej książki zawierającej wywiady, jest ukazanie perspektywy uczestników opisywanych wydarzeń.

W tym konkretnym przypadku autor pozwala spojrzeć na funkcjonariuszy wywiadu z jednej strony, jak wyżej zostało wspomniane, przez pryzmat ich spektakularnych działań wywiadowczych (co nie ukazuje pełnego obrazu). Z drugiej jednak strony wiele fragmentów rysuje ich jako zwyczajnych ludzi, mających rodziny, prywatne dramaty, marzenia i przyjaźnie. Gdy zostawi się z boku, momentami nieco przesadzone, opisy sprytu, brawury i sensacji, zarysowuje się potrzebny opinii publicznej obraz funkcjonariusza. Mowa tu o odejściu od postrzegania służb wywiadowczych jako zamkniętej, elitarnej grupy owianej tajemnicą. Ogromną wartością dodaną są także dosyć szczegółowe opisy operacji wykonywanych przez funkcjonariuszy, z którymi Pomfret przeprowadzał wywiady. Bowiem oprócz przeżyć uczestników wydarzeń można poznać także niektóre szczegóły operacyjne (najlepiej opisana została operacja „Przyjazny Saddam”). Autor zebrał te historie w jedno

²⁸ Tego typu przedsięwzięcie prowadzi np. CBOS, badając ocenę Polaków na temat stosunków polsko-amerykańskich. *Vide* Centrum Badania Opinii Społecznej, *Ocena wizyty Joe Bidena w Polsce, jego prezydentury oraz stosunków polsko-amerykańskich*, Komunikat z Badań nr 57/2022; Centrum Badania Opinii Społecznej, *O polsko-amerykańskiej współpracy wojskowej i stosunkach bilateralnych*, Komunikat z Badań nr 100/2019; Centrum Badania Opinii Społecznej, *Stan stosunków polsko-amerykańskich*, Komunikat z Badań nr 47/2019; Centrum Badania Opinii Społecznej, *O stosunkach polsko-amerykańskich i prezydenturze Donalda Trumpa*, Komunikat z Badań nr 57/2018.

miejsce, tworząc tym samym obszerny katalog działań wywiadowczych, zarówno indywidualnych, jak i zorganizowanych.

Normalizacja podejścia do owych organów jest konieczna do zrozumienia ich roli, funkcji i miejsca w systemie bezpieczeństwa państwa. Dobrze, że takie fragmenty pojawiły się u Pomfreta, mogłoby natomiast być tej normalizacji więcej. Można tu bowiem spotkać niepotrzebny, sensacyjny i niekiedy wyolbrzymiony charakter niektórych wątków. Za przykład posłużyć może jeden z pierwszych fragmentów książki (*Wstęp*):

Pozdrowienia z Warszawy przypominają nam, jak daleko posuwają się sojusznicy, pomagając Stanom Zjednoczonym. Ryzykują życie swoich tajnych agentów i żołnierzy, a także życie niewinnych ludzi. Naginają zasady moralne. Łamią prawo. A wszystko to za szansę na przyjaźń z Ameryką. Przyjaciołom tym Wuj Sam zapewnia bezpieczeństwo, doradztwo, dostęp do technologii i do ogromnego rynku. Ale ta książka stanowi również ostrzeżenie przed taką Ameryką, jaka może wywieść swoich sojuszników w pole, lekceważąc i zdradzając zdeklarowanych agentów²⁹.

Można tu dostrzec przesadnie filmowy opis celu autora książki. Szkoda, że zdecydował się na takie zaprezentowanie tego, czego czytelnik ma się spodziewać, czytając *Pozdrowienia z Warszawy*. Może to sprawić, że odbiorcy będą podchodzili do tej lektury z określonym nastawieniem, a finalnie utrwalał stereotypowy obraz służb wywiadowczych i wyolbrzymiony wizerunek „Wuja Sama”. Bez sensacyjnych opisów również można zachęcić czytelnika do sięgnięcia po daną lekturę, a do swojego spojrzenia da się przecież przekonywać innych w sposób rzeczowy.

Transformacja systemowa i rozszerzenie NATO

Jak zostało wspomniane wcześniej, książka zawiera dużo uproszczeń historycznych czy faktograficznych, a także braki źródłowe. Wątek okresu transformacji systemowej jest pod tym względem jednym z najbardziej rzucających się w oczy. Jest to trudny temat dla polskich badaczy, zaznajomionych z sytuacją w kraju, a co dopiero dla osoby niejako „z zewnątrz”. Po pierwsze, nie da się dokładnie określić jego dat granicznych (nie jest to proces zakończony). Po drugie, budzi wiele emocji, ma skomplikowany i wieloaspektowy przebieg, przez co nie jest procesem jednoznacznym. Niełatwo ocenić słuszność kształtu transformacji i zmian, jakie dzięki niej zaszły. Lustracja, niepokoje społeczne, zmiany w aparacie władzy, przekształcenia w służbach i wiele innych kwestii sprawiły, że okres lat 90. XX w. na stałe wrósł w polską debatę publiczną³⁰. Pomfret miał więc trudne zadanie. Autor przedstawił

²⁹ J. Pomfret, *Pozdrowienia...*, *op. cit.*, s. 10.

³⁰ Za przykład posłużyć mogą badania z 2014 i 2019 roku, przeprowadzane przez CBOS nt. oceny transformacji przez Polaków z perspektywy czasu. *Vide* Centrum Badania Opinii Społecznej, *Czy warto było zmieniać ustrój? Ocena zmian ustrojowych po 25 latach*,

ciekawą perspektywę tego procesu (oczami byłych funkcjonariuszy zarówno amerykańskich, jak i polskich). Jednak wspomniane już wcześniej stawianie USA na piedestale, a także przypisywanie CIA i polskiemu wywiadowi zasadniczej roli w omawianym procesie, burzy właściwy odbiór i rozumienie okresu transformacji.

Co więcej, zastanawia fakt zauważenia i podkreślenia roli „nie do końca komunistycznych polskich komunistów”³¹, a spłylenia roli opozycji, społeczeństwa polskiego, podziemia antykomunistycznego czy samej świadomości narodowej Polaków. Dobrze, że Pomfret nie ukazuje dychotomicznej wizji polskich komunistów, lecz zauważa złożoność tej kwestii. Szkoda natomiast, że opisując rolę wywiadów w procesie transformacji, przyjmuje poniekąd tunelowe podejście. Dodatkowo warto zaznaczyć, że o transformacji już kilku badaczy pisało (zostali oni przywołani we wprowadzeniu niniejszej recenzji)³². Pomfret jednak powoływał się na literaturę przedmiotu w tym zakresie zbyt rzadko, a czasem wcale.

Do podobnych wniosków po przeczytaniu *Pozdrowień z Warszawy* dochodzi Piotr Niemczyk (były funkcjonariusz UOP), który uważa, że:

[...] sugerowanie, że wymyślona przez kilku oficerów wywiadu PRL operacja „Jedność”, prowadzona za plecami KC PZPR i struktur rządowych otworzyła polską drogę do NATO, to gruba przesada. To jednak Solidarność i opozycja demokratyczna doprowadziły do zmian ustrojowych w Polsce. A presja na ZSRR, aby zaczął się reformować i „odpuścić” krajom Europy Środkowo-Wschodniej, zakończyła się wielkim sukcesem USA, ale na poziomie Białego Domu i Departamentu Stanu, a nie kilku sympatyzujących z Polakami oficerów CIA³³.

Dodaje także, że kształtowanie się kadr kierowniczych UOP, zgodnie z jego doświadczeniami, odbywało się inaczej, niż jak to zostało przedstawione przez Pomfreta. Punktuje także inne merytoryczne potknięcia autora w kwestiach związanych z polskim wywiadem czy drogą Polski do NATO³⁴.

Drugim przykładem uproszczeń jest wyżej wspomniana kwestia rozszerzenia NATO o państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Drogę Polski do NATO opisali dokładnie w swoich monografiach chociażby Andrzej Krzeczunowicz³⁵ czy Robert Kupiecki³⁶. Pomfret wzbogacił opis o rolę polskiego i amerykańskiego wywiadu

---

Komunikat z Badań nr 67/2014; Centrum Badania Opinii Społecznej, *Czy warto było zmieniać ustrój? Ocena przemian po 1989 roku*, Komunikat z Badań nr 76/2019.

³¹ *Ibidem*.

³² *Vide np.* A. Dudek, *Reglamentowana rewolucja...*, *op. cit.*; P. Kowal, *Koniec systemu władzy...*, *op. cit.*

³³ P. Niemczyk, *Poklepywanie po ramieniu*, *Obywatele News*, 15.04.2022, <https://obywatele.news/poklepywanie-po-ramieniu> [dostęp: 28.09.2022].

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Vide* A. Krzeczunowicz, *Krok po kroku. Polska droga do NATO 1989–1999*, Znak, Kraków 1999.

³⁶ *Vide* R. Kupiecki, *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2016.

w uzyskaniu członkostwa w NATO. Jednak pozostałe aspekty opisane zostały bardzo powierzchownie. Przykładowo, autor powołuje się na analizę Korporacji RAND nt. konieczności poszerzenia NATO na wschód, jednak nie podaje chociażby najważniejszych ustaleń tego raportu, a jedynie samą konkluzję³⁷. Nie odsyła także do niego w przypisach. Podobnie dzieje się w przypadku przeciwników poszerzenia NATO. Można wyczytać jedynie, że taka decyzja obarczona jest ryzykiem osłabienia Sojuszu.

Brakuje tu rozwinięcia powodów przemawiających za i przeciw takiemu przedsięwzięciu. Autor skupił się na USA i Rosji, których relację sprowadził jedynie do politycznej kwestii wzajemnego nieingerowania w strefy swoich wpływów. Autor nie zaznacza również tła strategicznego, społeczno-kulturowego czy nawet czysto ideowego takiej decyzji (a przecież z perspektywy czasu wiadomo, że m.in. zaplecze ideowe Sojuszu czy nowe zagrożenia na świecie wpłynęły znacząco na jego późniejszą trwałość)³⁸. Ponadto aspekt polityczny także wydaje się omówiony w sposób niewystarczający (bowiem polityka to coś więcej aniżeli tylko podział na strefy wpływów). Podsumowując, rozdział poświęcony rozszerzeniu NATO mógłby być bardziej treściwy.

Jeśli natomiast chodzi o kwestie techniczno-edytorskie, książka jest napisana prostym językiem. Autor decyduje się na używanie raczej mowy potocznej. Jest to jednak poniekąd zrozumiałe, zważywszy na fakt, że ukazuje on perspektywę byłych funkcjonariuszy wywiadu na podstawie przeprowadzonych rozmów. Należy przy tym zwrócić uwagę na fakt tłumaczenia książki z języka oryginalnego (angielskiego) na polski. Co za tym idzie, autor nie ma bezpośredniego wpływu na użyte przez tłumacza zwroty. Profesjonalne terminy z obszaru służb wywiadowczych używane są przez tłumacza mniej lub bardziej poprawnie (zauważalne jest nadużywanie, dodatkowo w sposób błędny, określeń takich jak „agent”, które ma swoją konkretną definicję³⁹). Natomiast sam opis zdarzeń jest wartki. Autor potrafi zaciekawić czytelnika.

Wnioski autora

Pozytywny odbiór budzi pierwsza część rozdziału zatytułowanego *To samo łóżko, różne sny*. Autor sprawnie ukazuje najnowszą historię polityczną, obrazując kondycję sojuszu polsko-amerykańskiego zgodnie z porządkiem zmian personalnych

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ J. Duffield, *Sojusze*, [w:] *Studia bezpieczeństwa*, red. P.D. Williams, tłum. W. Nowicki, Wydawnictwo UJ, Kraków 2012, s. 297–300.

³⁹ Zgodnie ze terminologią (opisywanego przez Pomfreta) Departamentu I MSW agent to „osoba wciągnięta w sposób tajny do współpracy z wywiadem”. Co więcej, funkcjonuje wiele rodzajów tego określenia. *Vide* A. Paczkowski, *Bardzo krótki słownik wywiadu*, „Biuletyn IPN” 2004, nr 11, s. 68.

w gabinecie owalnym Białego Domu (szkoda, że tak skrótowo). Wpływ prezydenta na wspólnotę wywiadowczą (*Intelligence Community*) w USA jest ważnym wątkiem. Autor mógłby go jednak pociągnąć nieco dalej. Jest to przykład na to, że nie jest możliwe badanie służb wywiadowczych w oderwaniu od polityki. Pomfret zdecydował się opisać także nawet te względnie aktualne wydarzenia (np. atak na Kapitol z 6 stycznia 2021 roku). Na pochwałę zasługuje też zderzenie wykreowanego wizerunku Stanów Zjednoczonych jako „ostoi demokracji” z rzeczywistością, w której USA, jak każde inne państwo, ma swoje poważne problemy wewnętrzne. Jednak tak jak wiele innych wątków w dziele Pomfreta i ten, w odczuciu autorki niniejszej recenzji, jest za mało rozwinięty.

Przyznanie, że również Stany Zjednoczone potrzebują uzdrowienia swojej demokracji i że również one mają własną rzeszę ekstremistów, mogłoby także przygotować grunt pod głębszą dyskusję z Polską na temat czekających ją wyzwia⁴⁰.

Odnosnie do najnowszej historii politycznej Polski autor znowu ograniczył się tylko do kilku przykładów i na ich podstawie próbował zdiagnozować sytuację wewnętrzną państwa. Dodatkowo zarzuca USA, że nie reaguje na wydarzenia w Polsce po zmianach rządu w 2015 roku. Umniejszył tym samym znaczenie wielu Polaków ze świata polityki, nauki czy wielu innych grup (ruchów społecznych czy organizacji zawodowych), a także pojedynczych obywateli, działających codziennie na rzecz poprawy sytuacji w kraju i na świecie. Zatem Pomfret znowu buduje narrację, jakoby USA miało być remedium na wszystkie problemy Polaków. Z jednej strony zderza ten wizerunek z rzeczywistością, a z drugiej znowu do niego powraca.

W ostatnim rozdziale natomiast autor przedstawia mapę po „dzisiejszym poszatkowanym krajobrazie geopolitycznym⁴¹”:

Podsumowując, sojusze, są niezbędne. Sojuszników należy wybierać rozważnie, a najistotniejsze, by wiedzieć, co decyduje o trwałości sojuszy. Jeśli to wszystko ma się udać, Stany Zjednoczone powinny dopilnować, żeby nadal były jak najlepszym hipopotamem. Bądź co bądź hipopotamów w okolicy jest więcej⁴².

Jak na tak wielowątkową pozycję wnioski zaproponowane przez Pomfreta w ostatnim rozdziale są nazbyt ogólne. Po pierwsze, jest ich mało (tylko trzy lekcje do wyciągnięcia dla państw). Po drugie, brakuje w nich nieco głębszej refleksji i bardziej analitycznego spojrzenia. Z wyżej wymienionych lekcji można dowiedzieć się, że sojusze są potrzebne, sojuszników należy wybierać z rozważą i warto wiedzieć, co wpływa na ich trwałość. Wydaje się, że są to dosyć oczywiste rzeczy. Tym bardziej to razi, gdyż badania dotyczące sojuszy są rozwiniętą gałęzią nauk o bezpieczeństwie.

⁴⁰ J. Pomfret, *Pozdrowienia, op. cit.*, s. 311.

⁴¹ *Ibidem*, s. 312.

⁴² *Ibidem*, s. 317.

Jeden z czołowych przedstawicieli neorealizmu – Stephen M. Walt – popęcił na ten temat już w 1985 roku wnikliwy artykuł⁴³. Szukał w nim odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób państwa dobierają sojuszników. Zestawienie realistycznych hipotez Walta z wnioskami (lekcjami) przedstawionymi przez Pomfreta mogłoby być interesującym urozmaiceniem i zgłębieniem tematu. Zwłaszcza obecnie, gdy podejście realistyczne ma wielu „konkurentów” (np. teorie krytyczne, konstruktywizm, perspektywa feministyczna). Jest to jednak tylko jeden z pomysłów na rozwinięcie wniosków Pomfreta, nie zaś niedopełniony obowiązek autora. Nie chodzi tu o samo powoływanie się na klasyków „dla zasady”, tylko o analizę wielu spojrzeń.

Po tak wielowątkowej lekturze oczekuje się, że autor przedstawi czytelnikowi unikatowe wnioski. Tak się jednak nie stało: zaprzepaszczonego potencjału, jaki niosła ze sobą obrona przez autora droga. Mając w ręku źródła archiwalne czy wiedzę zdobytą podczas tak licznych rozmów (dodatkowo z tak ciekawymi ludźmi), a także poruszając tyle ważnych wątków, aż prosi się, aby wykorzystać to do dogłębnej analizy problemowej. Autor zdecydował się jednak pozostawić czytelnika z niedosytem (lub wręcz poczuciem zawodu).

W przestrzeni publicznej książka jest przedstawiana bardzo pozytywnie. Sam Pomfret pokazywany jest jako autor bestsellera i wielokrotnie nagradzany dziennikarz. Już okładka i pierwsze strony sugerują wartość dzieła. Zawierają one fragmenty pochodzące chociażby z „The Washington Post”, „Publishers Weekly” czy „SpyTalk”, określające książkę przykładowo jako „wnikliwe studium tajników międzynarodowego szpiegostwa⁴⁴”. Dodatkowo inne fragmenty i opis pokazują, że problematyka zawarta w książce jest nowością, a samo dzieło nosi miano rewolucyjnego. Jednak tak przeprowadzona promocja książki buduje także duże oczekiwania. Z jednej strony zwiększa to zainteresowanie daną pozycją. Z drugiej jednak strony zwiększa także ryzyko zawodu. Bowiem dobra reklama i wysokie oczekiwania to jedno, natomiast ich spełnienie to rzecz znacznie ważniejsza. *Pozdrowienia z Warszawy* są dziełem wartym przeczytania. Jednak bardziej dla ludzi niezaznajomionych w znaczącym stopniu z omawianą tematyką, gdyż w dosyć prosty sposób mogą zorientować się w temacie.

Pojawia się tu zatem pytanie, czego potencjalny czytelnik oczekuje, widząc tytuł dzieła Pomfreta. Wydaje się, że z perspektywy autora odbiorców należy traktować poważnie, a co za tym idzie, w prosty (lecz nie nazbyt uproszczony sposób) rzetelnie przedstawić mu daną problematykę. Indywidualną kwestią jest natomiast, w jaki sposób to zrobić. Pomfret obrał strategię polegającą na skróconym opisie wielu wątków w cieniu głównego tematu – wywiadowczego sojuszu polsko-amerykańskiego. Dla niektórych będzie to wystarczające, dla innych nie. Wątpliwa jest

⁴³ Vide S.M. Walt, *Alliance Formation and the Balance of World Power*, „International Security” 1985, t. 9, nr 4 (wiosna), s. 3–43.

⁴⁴ Okładka książki *Pozdrowienia z Warszawy*.

zatem ocena tej książki przez pryzmat pozycji stricte naukowych, gdyż *Pozdrowienia z Warszawy* książką naukową nie są. Co prawda dobry przekrojowy reportaż może przypominać pracę naukową, jednak i w nim trudno zawrzeć wszystkie możliwe aspekty danego tematu. *Pozdrowienia z Warszawy* to dzieło mające trafić do możliwie najszerszego grona odbiorców i mające rzetelnie, lecz skrótowo zarysować czytelnikowi proces kształtowania się sojuszu między polskim i amerykańskim wywiadem.

Podsumowanie

Dzieło Pomfreta zawiera sporo uproszczeń. Autor nie wykorzystał w pełni potencjału źródłowego omawianej tematyki, a końcowe wnioski pozostawiają spory niedosyt. Jednak mimo wszystko książka jest warta uwagi, stanowi ona swoisty katalog skróconych wątków obrazujących kształtowanie się sojuszu wywiadowczego między Polską a Stanami Zjednoczonymi. Tematyka przedstawiona przez Pomfreta nie została więc wyczerpana. Można wyrazić przypuszczenie, że podczas lektury tejsze książki największą wartością nie jest ona sama, lecz refleksje pojawiające się podczas czytania. Nowa praca w tym obszarze (ale i ogólnie – w każdym innym temacie) motywuje niejako czytelnika do refleksji, podjęcia dyskusji czy polemiki. Jak słusznie zauważył Tomasz Pugacewicz, książka Pomfreta powinna uruchomić w Polsce debatę wśród specjalistów z obszaru studiów wywiadowczych czy stosunków międzynarodowych. Jest to bowiem kolejna cegiełka do rozwoju tych dziedzin⁴⁵.

Podsumowując, *Pozdrowienia z Warszawy* nie są co prawda rewolucyjnym dziełem, jednak zawierają wiele ważnych, ale i zwyczajnie ciekawych wątków. Należy docenić zaangażowanie i ogrom pracy wykonanej przez autora. Widać, że opisywana tematyka od wielu lat jest obiektem jego zainteresowań⁴⁶. Natomiast pozostawiony po przeczytaniu *Pozdrowień z Warszawy* niedosyt powinien zmotywować do dyskusji i dalszych badań w obszarze stosunków wywiadowczych Polski i USA. Owa problematyka pozostaje stale otwarta dla kolejnych badaczy.

Bibliografia

- Awłasewicz T., *Łowcy Szpiegów. Polskie służby kontra CIA*, Czerwone i Czarne, Warszawa 2018.
Awłasewicz T., *Niewidzialni. Największa tajemnica służb specjalnych PRL*, Agora, Warszawa 2021.

⁴⁵ T. Pugacewicz, P. Kusiak, Ł. Wyszynski, *John Pomfret – From Warsaw With Love (Pozdrowienia z Warszawy)*, Katedra Stosunków Międzynarodowych AMW, 16.02.2022, www.youtube.com/watch?v=NsINfliqgp4 [dostęp: 23.09.2022].

⁴⁶ Jak sam zresztą pisze w *Posłowie* (s. 320), pierwsze próby zajęcia się takim przedsięwzięciem Pomfret podejmował już w 2011 roku, jednak ze słabym skutkiem.

- Berry M., Spindler J., Bures M. (reż.), *Arsenal Szpiega*, 2021.
- Centrum Badania Opinii Społecznej, *Czy warto było zmieniać ustrój? Ocena zmian ustrojowych po 25 latach*, Komunikat z Badań nr 67/2014.
- Centrum Badania Opinii Społecznej, *Czy warto było zmieniać ustrój? Ocena przemian po 1989 roku*, Komunikat z Badań nr 76/2019.
- Centrum Badania Opinii Społecznej, *O polsko-amerykańskiej współpracy wojskowej i stosunkach bilateralnych*, Komunikat z Badań nr 100/2019.
- Centrum Badania Opinii Społecznej, *O stosunkach polsko-amerykańskich i prezydenturze Donalda Trumpa*, Komunikat z Badań nr 57/2018.
- Centrum Badania Opinii Społecznej, *Ocena wizyty Joe Bidena w Polsce, jego prezydentury oraz stosunków polsko-amerykańskich*, Komunikat z Badań nr 57/2022.
- Centrum Badania Opinii Społecznej, *Stan stosunków polsko-amerykańskich*, Komunikat z Badań nr 47/2019.
- Chłasta G., *Czterech: Brochwicz, Miodowicz, Niemczyk, Sienkiewicz*, Czarna Owca, Warszawa 2014.
- Czupryn A., Kowalska D., *Ostatni samuraj. Rozmowy o generale Petelickim*, Czarna Owca, Warszawa 2013.
- Dudek A., *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*, Arcana, Kraków 2004.
- Dudek A., *Od Mazowieckiego do Suchockiej. Pierwsze rządy w wolnej Polsce*, Kraków 2019.
- Duffield J., *Sojusze*, [w:] *Studia bezpieczeństwa*, red. P.D. Williams, tłum. W. Nowicki, Wydawnictwo UJ, Kraków 2012, s. 297–300.
- Gasztold-Seń P., *Zabójcze układy. Służby PRL i międzynarodowy terroryzm*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017.
- Golik D., *Kto wygrał „zimną wojnę szpiegów” – ZSRR czy USA? Wywiad z Władysławem Bulhakiem*, Forsal, 23.08.2018, <https://forsal.pl/artykuly/1228935,kto-wygral-zimna-wojne-szpiegow-zsrr-czy-usa-wywiad-z-wladyslawem-bulhakiem.html> [dostęp: 22.09.2022].
- Gruszczyk A., *The Polish Intelligence Services*, [w:] *Geheimdienste in Europa Transformation. Kooperation und Kontrolle*, Hrsg. T. Jäger, A. Daun, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Weisbaden 2009.
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Tajne więzienia, tajne postępowanie, jawna (nie)odpowiedzialność – czego nadal nie wiemy o więzieniach CIA w Polsce?*, Warszawa 2020.
- Jędrzejko M., Bożejewicz W., *Funkcjonariusze służb specjalnych – beneficjenci systemu czy ofiary lustracji?*, [w:] *Naznaczeni i napiętnowani. O wykluczeniu politycznym*, red. M. Jarosz, Warszawa 2008.
- Kowal P., *Koniec systemu władzy: polityka ekipy gen. Wojciecha Jaruzelskiego w latach 1986–1989*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2012.
- Kozłowski K., Komar M., *Historia z konsekwencjami*, Świat Książki, Warszawa 2009.
- Kozłowski T., *Odbudowa relacji polsko-izraelskich i operacja „Most”*, „Studia Polityczne” 2015, nr 40, s. 35–53.
- Krzeczunowicz A., *Krok po kroku. Polska droga do NATO 1989–1999*, Znak, Kraków 1999.
- Kupiecki R., *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2016.
- Majewski M., Reszka P., *Zawód: szpieg. Rozmowy z Aleksandrem Makowskim*, Czarna Owca, Warszawa 2014.
- Małecki G., Maziewski Ł., *W cieniu. Kulisy wywiadu III RP*, Bellona, Warszawa 2021.
- Niemczyk P., *Poklepywanie po ramieniu*, Obywatele News, 15.04.2022.

- Paćula P., Raport, *Główne kierunki polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Cele strategiczne, narzędzia ich realizacji*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2007, nr 5–6, vol. III–IV, s. 31–50.
- Paczkowski A., *Bardzo krótki słownik wywiadu*, „Biuletyn IPN” 2004, nr 11, s. 67–70.
- Paczkowski A., *Civilian Intelligence in Communist Poland, 1945–1989. An Attempt at a General Outline*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Collegium Civitas, Warszawa [niepubl.].
- Pomfret J., *Pozdrowienia z Warszawy. Polski wywiad, CIA i wyjątkowy sojusz*, tłum. Łukasz Müller, Kraków 2022.
- Pugacewicz T., Kusiak P., Wyszyński Ł., *John Pomfret – From Warsaw With Love (Pozdrowienia z Warszawy)*, Katedra Stosunków Międzynarodowych AMW, 16.02.2022.
- Pytlakowski P., *Szkoła Szpiegów. Kim byli absolwenci Starych Kiejkut?*, Czerwone i Czarne, Warszawa 2011.
- Spielberg S. (reż.), *Most Szpiegów*, 2015.
- Syrnyk J., Klementowski R., Mikołajczak K., *Aparat bezpieczeństwa w perspektywie antropologii organizacji i antropologii władzy*, Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział we Wrocławiu, Wrocław–Warszawa 2020.
- Walt S. M., *Alliance Formation and the Balance of World Power*, „International Security” 1985, t. 9, nr 4 (wiosna), s. 3–43.
- Zacharski M., *Nazywam się Zacharski. Marian Zacharski. Wbrew regułom*, Zysk i S-ka, Poznań 2009.
- Zieliński R., *Ścigani. Jak „dobra zmiana” niszczyła polskie służby specjalne*, Znak Horyzont, Kraków 2020.

„*Nic o was bez nas*”. John Pomfret, *Pozdrowienia z Warszawy. Polski wywiad, CIA i wyjątkowy sojusz*, tłum. Łukasz Müller [Znak Literanova, Kraków 2022, 352 ss.]
Streszczenie

Pozdrowienia z Warszawy autorstwa Johna Pomfreta to książka, w której autor postanowił opisać genezę, kształtowanie się i najnowsze aspekty funkcjonowania sojuszu polskich i amerykańskich służb wywiadowczych. Jest to reportaż poświęcony przede wszystkim przedstawieniu powyższych kwestii z perspektywy byłych funkcjonariuszy wywiadu, którzy uczestniczyli w opisywanych wydarzeniach. Jednak pomimo szumu medialnego wokół dzieła i wielu pochlebnych opinii w przestrzeni publicznej zaproponowana przez Pomfreta książka pozostawia duży niedosyt. Zawiera wiele uproszczeń i błędów faktograficznych. Przykładem tego są opisy procesów historycznych, takich jak chociażby transformacja systemowa w Polsce. Co więcej, przedstawia niepełny i zniekształcony obraz funkcjonowania służb wywiadowczych w państwie. W dodatku przy okazji wielu wątków w sposób jednostronny („służbocentryczny”) ukazuje przebieg wydarzeń. Niniejszy artykuł recenzyjny⁴⁷ jest swoistym, skróconym opisem owych problemów.

Słowa kluczowe: służby wywiadowcze, sojusz, wywiad PRL, Urząd Ochrony Państwa (UOP), Centralna Agencja Wywiadowcza (CIA), Polska, Stany Zjednoczone

⁴⁷ Publikacja została sfinansowana ze środków finansowych w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” w Uniwersytecie Jagiellońskim.

"Nothing about you without us": John Pomfret, From Warsaw with Love: Polish Spies, the CIA, and the Forging of an Unlikely Alliance [Polish edition review] Abstract

From Warsaw with Love by John Pomfret is a book in which the author decided to describe the genesis, formation and latest aspects of the functioning of the alliance between the Polish and American intelligence services. It is a reportage devoted primarily to presenting the above issues from the perspective of former intelligence officers who participated in the events described. However, despite the media clamor surrounding the work and many flattering reviews in the public space, Pomfret's book leaves much unsatisfied. It contains many simplifications and factual mistakes. An example of this is the descriptions of historical processes, such as the systemic transformation in Poland. Moreover, it presents an incomplete and distorted picture of the functioning of the intelligence services in the country. In addition, on the occasion of many threads it shows the course of events in a one-sided ("service-centric") manner. This review article⁴⁸ is a kind of abbreviated description of these problems.

Keywords: intelligence services, alliance, Polish People's Republic (PRL) intelligence, Office of State Protection (UOP), Central Intelligence Agency (CIA), Poland, United States

---

⁴⁸ The publication was funded under the program "Excellence Initiative – Research University" at the Jagiellonian University in Krakow.